

Territori

Yvette Barbaza, la primera geògrafa de la Costa Brava

Carolina Martí i Llambrich

BOADA/CALLÍS

Yvette Barbaza va escollir el litoral de les comarques gironines per desenvolupar la seva tesi doctoral. L'any 1966, després de deu anys d'intens treball, publicava *Le paysage humain de la Costa Brava*, una obra formidable, fruit d'una recerca ingent i única de les poblacions del nostre litoral. Geògrafa de formació, de tarannà inquiet, curiós i apassionat, Barbaza ha combinat la docència a la Sorbona de París amb la investigació de les àrees costaneres i el seu desenvolupament turístic. Ara, el dissabte 31 de març, amb motiu de la inauguració de la Càtedra d'Estudis Marítims de la Universitat de Girona, amb seu a Palamós, va impartir la lliçó inaugural, titulada «La dimensió marítima de la Costa Brava», on va evidenciar una vegada més el seu bagatge i la seva vitalitat.

«La meva tesi de 1966 va ser la cinquena o sisena presentada per una dona a la Sorbona de París, que aleshores volia dir a tot França»

– Ha retornat a la Costa Brava per donar el tret de sortida a la Càtedra d'Estudis Marítims de la UdG. Com se sent de nou en aquestes contrades que tan bé coneix?

– M'ha fet molta il·lusió poder venir a la inauguració, perquè considero molt encertada la creació de la Càtedra d'Estudis Marítims, tenint en compte que, per a mi, parlar dels temes marítims no és només parlar de la mar sinó també de la terra, que rep les seves influències. Veig molt bé aquesta relació entre la Universitat de Girona i el Museu de la Pesca, ja que no es pot fer recerca sense dialogar amb els autèntics protagonistes, la gent del territori, i el Museu és una bona eina per apropar-se a la realitat de les comunitats litorals. I em satisfà especialment que sigui Palamós la població que ha demostrat la sensibilitat i l'interès necessaris per aconseguir una extensió universitària dirigida a tractar tots aquells temes d'abast marítim, perquè durant les meves estades a la Costa Brava per a la realització de la meva tesi doctoral vaig triar Palamós per instal·lar-m'hi. Amb la meva família ens allotjàvem als apartaments Scandia, que ara he tornat a visitar, i des d'allà em desplaçava al llarg de la costa per fer el treball de camp o per investigar en els altres arxius. En guardo un record entranyable. Palamós ha canviat, està diferent, però ho veig millor.

– Per què es va iniciar en la geografia?
– Des de bon començament sabia que m'hi dedicaria. Va ser per una qüestió de tarannà: tenia tantes facilitats en literatura com en matemàtiques i dubtava sobre què estudiar, si una carrera de ciències o bé una de lletres. Però finalment la decisió va ser molt clara. Vaig pen-

sar que la geografia necessitava gent que tingués tant un esperit matemàtic i destresa amb els números, per poder entendre l'anàlisi del sistema espacial, com qualitats literàries per exposar-lo. Per altra banda, també trobava molt apropiat el meu temperament curiós i actiu, perquè podia combinar perfectament la investigació en bases documentals, i per tant tancada en arxius, amb la recerca a través del treball de camp. Cal saber que s'aprèn dels llibres, però també s'aprèn molt de conversar amb la gent i de trepitjar el territori.

– En la seva tesi demostra tenir una formació molt completa en geografia, tant física com humana, un tret molt típic de la geografia francesa dels anys 50.

– Aleshores, a la Universitat ens formaven perquè poguéssim ser ambivalents. Per aquest motiu, al mateix temps que feia la meva tesi principal, emmarcada dins la branca de geografia humana, vaig realitzar-ne una de paral·lela –nosaltres en deïem una tesi secundària– sobre la morfologia dels sectors rocosos del litoral català septentrional, i per tant, amb vocació totalment física. Per això, per a mi era la disciplina ideal, perquè podia barrejar-hi el meu interès per la natura amb el meu entusiasme per la investigació.

– La seva situació com a dona i investigadora devia ser molt poc usual, els anys 50 i 60.

– Sí, quan jo estudiava hi havia molt poques dones a la Universitat. I l'any 1966, quan vaig acabar la tesi, la meva va ser la cinquena o la sisena tesi presentada per una dona a la Sorbona de París, que aleshores també volia dir a tot França.

– Sempre recorda Jules Sion com el seu mestre. Va ser ell qui la va iniciar en l'estudi de la Costa Brava?

– Jules Sion va ser el meu gran mestre a la Universitat de Montpeller, però malauradament va morir l'any 1940, abans que jo acabés la llicenciatura. Al cap d'uns anys, en plantejar-me l'àrea d'estudi de la tesi doctoral, primer em vaig dirigir a la costa del Llenguadoc, que era la meua terra, però per detalls diversos... me'n vaig desdir. Bé, de fet a la Universitat de Montpeller no em van acollir gaire bé, perquè com que el meu director de tesi era el senyor Georges Chabot, de la Universitat de París, des de Montpeller van considerar que això era ser-los deslleial, fer un lleig a la seva universitat. Em van deixar una mica de costat i vaig canviar d'àrea. Llavors un professor de la Sorbona, molt conegut, que tots respectàvem com un patriarca, em va dir: «Per què no vas a la Costa Brava? És un bon lloc per treballar i podràs fer-hi tot el que vulguis! Vinga, vés a la Costa Brava!». I així vaig arribar a aquestes terres. La primera vegada que vaig venir va ser l'any 1952, i després vaig tornar els anys següents, fins que al 1956 vaig iniciar definitivament el meu treball. Des d'aquell moment venia cada any unes quantes vegades, aprofitava tots els dies de vacances al llarg del període escolar dels meus fills, però sobretot intensificava el ritme a l'estiu.

– Hi havia algun altre antecedent d'estudis d'àmbit litoral?

– Altres persones havien fet tesis sobre el litoral atlàntic, però de l'àmbit mediterrani a França no n'hi havia cap, i encara menys que estudiessin únicament la franja costanera, el seu paisatge, la seva gent i la seva manera de viure.

Yvette Barbaza en el decurs de l'entrevista.

– A la seva tesi fa un estudi molt minuciós de cadascun dels sectors productius de la Costa Brava, però hi ha un especial tractament del fenomen turístic, una especialitat que posteriorment va dinamitzar. Va ser pionera a tractar el turisme?

– Sí, certament. A França no hi havia absolutament ningú que es dediqués a la investigació del fenomen turístic. De fet, no era ni considerat una branca de la geografia; hi havia geografia rural, urbana, del transport, econòmica, etc., però al Comitè Nacional Francès de Geografia no existia cap comissió de Turisme, fins que jo al 1968 vaig crear la Commission du Géographie du Tourisme et de la Récréation, la qual vaig dirigir fins a mitjan anys vuitanta.

– Es manté ferma a peu de canó?

– L'octubre de 1983 vaig deixar d'impartir classes; bé, em vaig jubilar, però encara no he parat de treballar ni un sol instant. He seguit viatjant per pronunciar conferències, per assistir a seminaris, congressos, reunions de treball, per assessorar en comissions tècniques, o realitzar cursos en diversos països d'arreu del món, a més de continuar en la direcció de tesis doctorals. Però ara ja faig menys coses, ho hauré d'anar deixant...

– L'estudi de la indústria turística i el desenvolupament de les regions costaneres han captivat tot el seu interès?

– Bàsicament sí, però fa uns anys, quan vaig estar a la Costa d'Ivori, també em vaig interessar pels problemes de la geografia rural en aquella zona, el paisatge rural, les estructures, sobretot per poder observar els primers símptomes d'evolució tècnica i cultural de les societats rurals.

– A la dècada dels seixanta la Costa Brava francesa ja estava consolidada com a destinació turística, un model del qual la Costa Brava distava molt. S'entreveia en aquell moment quin seria el futur d'aquesta costa gironina, o ho intuïa?

– Aquí, la il·lusió del turisme va començar a la fi de la Segona Guerra Mundial, sobretot des dels anys cinquanta. Les famílies franceses venien els caps de setmana als pobles més propers a la frontera, a Llançà, Port de la Selva, fins a Roses. I gràcies a la publicitat del boca-orella la gent va anar coneixent aquesta zona. De fet és així com jo vaig arribar. Dels anys 50 als 60 es va produir una progressió molt ràpida, però la invasió real es va produir a partir de 1965; fins llavors havia estat suportable. Jo, més que intuir què passaria, ho

temia. En la cloenda de la meua tesi ja dic que la Costa Brava en aquell moment era el paradís, però exposo molt clarament el meu dubte de no saber com acabarà, quin serà el seu futur. Jo confiava fervorosament en el seny que tot-hora havia caracteritzat els catalans. Fins aquell moment sempre havien aprofitat totes les oportunitats que els havia ofert el territori, la història, amb molta intel·ligència, però en aquesta ocasió va prevaler el benefici a curt termini, la passió pels diners els va trastornar i van perdre el cap. Ho temia molt, però confiava que els catalans s'adonarien que tenien un gran tresor i que no el podien malmetre. No va ser així, i això em dol molt.

– I com ho veu ara?

– Fa temps que no hi estic posada, en aquestes contrades, però el que sí que puc dir és que si es manté la mateixa conducta, el pitjor ve ara. És una obvietat, per la simple llei dels rendiments decreixents. L'explicació és senzilla: una inversió A dona un benefici B. Si augmentem la inversió es produeix un benefici creixent, però aquesta relació té un límit. Cal ser audaç, intel·ligents i previsors perquè arribi un punt que, per més que augmentem la inversió, el benefici no només no augmenta sinó que s'estanca. I, posteriorment, un augment de la inversió provoca una disminució en la taxa de beneficis que, encara que no sigui evident en dades absolutes, sí que es produeix en termes relatius. A més, segons la teoria de sistemes, el turisme es pot considerar una funció de producció. És una matriu on les entrades del sistema vénen definides pel capital, la mà d'obra, la informació, etc., mentre que les sortides són els

«Jo confiava fervorosament en el seny dels catalans, però a la Costa Brava la passió pels diners els va trastornar i van perdre el cap»

equipaments i els productes turístics. Evidentment, hi ha una interacció entre les entrades i les sortides del sistema. Però, a més, es produeixen interaccions entre el sistema i el seu entorn. Una d'aquestes interaccions és la producció de residus que el sistema turisme emet al medi. I si aquests residus atenyen a un determinat volum s'arriba a una situació d'entropia, de bloqueig del sistema. Això és el que passarà a la Costa Brava si continua la dinàmica actual de sobreexplotació, que portarà a una degradació irremissible del paisatge.

– Si tornés a començar faria el mateix?

– No, i tant que no! Primer de tot faria un treball molt més curt i no tan profund. Em dedicaria a fer una immersió en un únic tema, m'espe-

cialitzaria, i no aprofundiria tant en la recerca d'arxiu, perquè això em va prendre molt de temps, moltíssim. Fou la part més difícil del meu treball. Tot estava desordenat, apilomat i molt polsós, però em seduïa perquè em sentia descobridora. A més, em plantejaria estudiar quelcom més senzill, segurament centrant-me únicament en el turisme. Però la meua va ser una tesi seguint les pautes dels treballs que es feien a la França dels cinquanta. Correspon clarament a una altra època, perquè ara ja no es fan així, les maneres de treballar canvien.

– Però ara li interessaria fer un estudi sobre el turisme de la Costa Brava? Segueix considerant aquest territori igual d'interessant?

– Per a mi? No, en absolut. I la raó és molt clara. Tinc la impressió que

la Costa Brava m'ha traït, perquè no ha seguit una ruta correcta, s'ha deixat perdre pel gust dels beneficis econòmics ràpids. Ara, aquesta ja no és la meua Costa Brava.

– Se sent decebuda?

– Sí, decebuda pel comportament de la població d'aquí, una gent que coneixia bé: havia compartit llargues estones amb moltes famílies, sabia què pensaven i com solien actuar. Jo em pensava que tot plegat aniria diferent perquè creia que aquesta era una terra diferent amb una gent diferent. Hi confiava. Però no va ser així. Ara, si tornés a començar, jo crec que no vindria. No seria el mateix.

– I quin regust li'n queda?

– Ah...! Fantàstic! Per a mi, per treballar, i encara més en aquell moment, la passió, l'emoció sempre han comptat molt. Aquest territori m'entusiasmava i hi venia amb molta alegria, contenta de poder estudiar la zona. Per descomptat, cada dia em reservava una estona d'una o dues hores per capbussar-me sota aquestes esplèndides aigües. Va ser un període de molt, molt treball, dur i feixuc, però també de molts goigs i satisfaccions. I ara, la creació de la càtedra em produeix un gran plaer perquè calia que algú vetllés amb fermesa per aquest patrimoni marítim, en totes les seves manifestacions, i perquè m'agrada pensar que el que vaig iniciar algú ho prosseguirà. És una iniciativa que demostra que hi ha gent sensibilitzada per la preservació dels espais litorals, que hi creu i que hi treballa, i això em fa estar satisfeta per la feina feta i tranquil·la perquè sé que es continuarà.

Yvette Barbaza amb el director del Museu de la Pesca de la Costa Brava.

